

CRNA GORA
S K U P Š T I N A

Odbor za ljudska prava i slobode

Broj: 00-51-2/21- 48/

Podgorica, 6. april 2021. godine

INFORMACIJA

O UČEŠĆU ČLANA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE DR ALBINA ĆEMANA NA PLS VEBINARU "PREZENTACIJA IZVJEŠTAJA O POST- ZAKONODAVNOM NADZORU MREŽE ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I RODNU RAVNOPRAVNOST (HUGEN)",

održanom 6. aprila 2021. godine

Član Odbora za ljudska prava i slobode i predstavnik Odbora u Upravljačkom odboru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN) dr Albin Ćeman učestvovao je na PLS vebinaru "Prezentacija izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN)", održanom onlajn 6. aprila 2021. godine.

Vebinar je organizovan u okviru regionalnog parlamentarnog programa koji sprovodi Vestminsterska fondacija za demokratiju u cilju jačanja saradnje među parlamentima država Zapadnog Balkana u okviru kojeg je uspostavljena Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost. Program „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima na Zapadnom Balkanu“ realizuje se u periodu od aprila 2019. do novembra 2021. godine, uz podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Mreža odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost koja okuplja nadležne odbore iz osam parlamenata, odnosno šest država Zapadnog Balkana - Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Republike Kosovo, Republike Srbije i Republike Sjeverne Makedonije zvanično je osnovana na Regionalnoj parlamentarnoj konferenciji, održanoj na Cetinju, 8. oktobra 2019. Početkom 2020. godine, HUGEN Mreža je započela pilot proces post-zakonodavnog nadzora sa ciljem da inicira efikasan nadzor nad primjenom relevantnih zakona iz oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. U to vrijeme šest parlamenata u okviru HUGEN Mreže izabralo je zakone koji su prošli kroz prizmu post-zakonodavnog nadzora. Parlamenti su pilotirali metodologiju kreiranu od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju kako bi izradili izvještaje o post-zakonodavnom nadzoru (PLS izvještaje) u transparentnom i inkluzivnom procesu, koji sadrže i preporuke koje imaju za cilj unapređenje primjene zakona.

Na PLS vebinaru učestvovalo je preko 70 učesnika iz regiona Zapadnog Balkana, među kojima su bili predstavnici parlamentarnih odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost i njihovih službi, predstavnici vlada, eksperti i predstavnici Vestminsterske fondacije za demokratiju.

Uvodna izlaganja imali su Emil Atanasovski, direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan i Vasilika Hysi, neformalna predsjedavajuća Upravljačkog odbora HUGEN Mreže i zamjenica predsjednika Parlamenta Albanije.

Direktor Vestminsterske fondacije za demokratiju za Zapadni Balkan Emil Atanasovski je informisao da je do sada u parlamentima regiona Zapadnog Balkana koji učestvuju u radu HUGEN Mreže predstavljeno pet izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru:

- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti u Skupštini Crne Gore,
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o ravnopravnosti polova u društvu u Parlamentu Albanije,
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine,
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u Skupštini Crne Gore i
- Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Podsjetio je da je HUGEN Mreža započela aktivnosti na sprovođenju pilot projekta o post-zakonodavnom nadzoru tokom 2019. godine kada je u saradnji sa Institutom za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu organizovan trodnevni sertifikovani kurs u Beogradu. U novembru 2019. Upravljački odbor HUGEN Mreže odlučio je da podrži pilotiranje procesa post-zakonodavnog nadzora, a šest parlamenata u okviru HUGEN Mreže izabralo je zakone nad kojima je trebalo izvršiti nadzor. Nakon toga istraživači su izvršili konsultacije sa ključnim zainteresovanim stranama, korisnicima ovih zakona, institucijama u čijoj nadležnosti je sprovođenje zakona i drugim važnim subjektima. U periodu od septembra 2020. godine do januara 2021. godine kompletirani su pojedinačni PLS izvještaji koji su objavljeni na veb-sajtovima parlamenata. Atanasovski je zaključio da je realizacijom ovih aktivnosti ojačana nadzorna funkcija parlamenata.

Neformalna predsjedavajuća Upravljačkog odbora HUGEN Mreže i zamjenica predsjednika Parlamenta Albanije Vasilika Hysi naglasila je značaj saradnje koju su parlamenti u regionu Zapadnog Balkana ostvarili sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju. Ocijenila je da bi u narednom periodu trebalo izvršiti izmjene i dopune zakona koji su bili predmet post-zakonodavnog nadzora na osnovu preporuka iz PLS izvještaja.

Nakon uvodnih obraćanja dr Maria Mousmouti iz Instituta za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu govorila je na temu “Šta nakon što je PLS izvještaj objavljen?” i ukazala na važnost organizovanja procesa naknadnog praćenja objavljenih izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru. Istakla je da objavljivanje PLS izvještaja predstavlja početak najzanimljivijeg i najizazovnijeg procesa koji podrazumijeva tri ključna koraka. Prvi korak je priprema, sačinjavanje i objavljivanje PLS izvještaja, zatim slijedi odgovor vlade na preporuke i obaveze koje vlada treba da preduzme u cilju njihove realizacije, dok je u trećoj fazi bitno nastaviti praćenje cjelokupnog procesa na implementaciji preporuka. Nalazi i preporuke iz izvještaja prikazuju kako je tekao “život” zakona, kakvi su njegovi efekti, šta je ometalo njegovu primjenu i oni predstavljaju polaznu osnovu za proces naknadnog praćenja PLS izvještaja. Dr Maria Mousmouti je upoznala učesnike vebinara sa tri primjera naknadnog praćenja PLS izvještaja i praksama iz Velsa, Australije i Brazila. Naglasila je da je veoma važno da odbori naprave konkretan plan aktivnosti koje će sprovoditi u sklopu naknadnog praćenja objavljenih PLS izvještaja, koji može uključivati organizovanje javnih saslušanja, terenske posjete, tematske sjednice, postavljanje pitanja resornim ministrima, kao i komunikaciju sa organizacijama civilnog društva. Veoma je bitno ispratiti odgovor vlade i pozivati njihove predstavnike na odgovornost u vezi sa realizacijom datih preporuka. Ukazala je da nema savršenog zakonodavstva, niti odličnog PLS procesa, ali je ključno da se po završenom procesu nastavi praćenje i utvrdi da li je došlo do željenih promjena. Takođe, bitno je razmotriti da li je nakon PLS analize potrebno usvojiti izmjene zakona i podzakonskih akata, da li je potrebno revidirati troškove sprovođenja zakona i kakav je

uticaj zakona na ciljne grupe. Mousmouti je zaključila da je PLS izvještaj polazna tačka dijaloga između Vlade i Parlamenta koji mora biti strukturiran oko preporuka, odnosno odgovora Vlade na preporuke.

Na prvoj panel diskusiji prezentovani su izvještaji iz oblasti rodnog zakonodavstva: Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti-Skupština Crne Gore, Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o ravnopravnosti polova u društvu- Parlament Albanije i Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici- Parlament Federacije Bosne i Hercegovine.

Olgica Lola Milojević je predstavila Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti, urađen na inicijativu Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore. Ukazala je u kojim oblastima je do sada ostvaren najveći pomak, ali i gdje su identifikovani ključni izazovi. Tokom analize Zakona posebna pažnja je bila usmjerena na članove 13, 13a, 13b, 14 i 33a Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Predstavljajući ključne nalaze saopštila je da su Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti usklađeni sa razvojnom agendom i procesom pristupanja EU, što je istaknuto u izvještajima o aktivnostima za pregovore o poglavljima 19 i 23 i sa zahtjevima iz poslednjeg Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori. Strateški ciljevi Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti su relevantni i odnose se na direktne korisnike i prioritetne zainteresovane strane na nacionalnom nivou. Podsjetila je da su priprema Nacrta zakona, kao i kreiranje i sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u velikoj mjeri podržani od međunarodnih partnera (UN agencije, posebno UNDP, OEBS i EU) i da je participativni pristup tokom pripreme strateških dokumenata obezbijedio dobar kvalitet dokumenata. Informisala je i o ključnim izazovima navodeći da:

- je jezik različitih dokumenata, zakona i pravilnika nedosledno rodno osjetljiv;
- određene oblasti za dostizanje rodne ravnopravnosti su previše uopštene;
- u kreiranju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i u procesu konsultacija sa predstavnicima institucija muškarci nijesu bili uključeni i ostali su gotovo nevidljivi u nekim ciljanim grupama (edukacija zaposlenih u javnoj upravi, edukacija novinara); pristup nije bio sistematski i posledično sa malim potencijalom da dovede do promjena;
- nedostatak jasnih linija odgovornosti za sprovođenje, praćenje i izvještavanje;
- ograničeni rezultati u primjeni članova Zakona i u oblastima koje su relevantne za sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti bili su nedovoljna veza između različitih oblika intervencije;
- nedostatak zakonodavne reforme;
- nedostatak rodnih mehanizama na lokalnom nivou koji su operativni i skromna djelotvornost u zapošljavanju osoba za oblast rodne ravnopravnosti i
- nedovoljna efikasnost kroz uključivanje marginalizovanih grupa (LGBTI) iako imaju posebnu strategiju.

Kada je riječ o glavnim dostignućima, Milojević je saopštila da su analizom utvrdili da su odrađene važne izmjene zakonodavstva u oblasti političke participacije, povećan je broj žena u Skupštini Crne Gore i na lokalnom nivou i formirana je Ženska politička mreža. Unaprijeđena je rodna statistika i podaci o ekonomskom položaju žena, kao i znanja o različitim aspektima i poziciji žena u ekonomiji, dok su u obrazovnom sistemu pomaci veoma slabi. Takođe, unaprijeđena je politička platforma za rodnu ravnopravnost kroz kreiranje vodiča za rodno senzitivno zakonodavstvo.

Olgica Lola Milojević je predstavila preporuke u oblasti pravnog i institucionalnog okvira navodeći da bi trebalo:

- izborni zakon još unaprijediti u smislu afirmativnih mjera za manje zastupljen pol i obezbijediti punu primjenu, kao i rodno osjetljiv jezik i edukacije; sprovesti reviziju člana 33a Zakona o rodnoj ravnopravnosti, jer nema zabilježenih intervencija tj. primjene usled nepoštovanja ovog člana Zakona;

- reformisati rad Skupštine kako bi zastupljenost žena u radnim tijelima bila veća, posebno u tzv. tradicionalno muškim odborima (finansije, odbrana, borba protiv korupcije i sl.);

- kroz izmjene i/ili dopune zakonodavnog okvira uključiti preporuke iz dokumenta „Rodno ogledalo političkih partija u Crnoj Gori” i „Rodno ogledalo medija“;

- sprovesti aktivnosti koje nijesu realizovane do marta 2020. godine, a planirane su aktuelnim Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (rodno osjetljivi statistički podaci u tim oblastima);

- uspostaviti rad Savjeta za rodnu ravnopravnost u punom kapacitetu;

- uključiti princip rodne ravnopravnosti u Akcioni plan za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine Crne Gore;

- osnažiti rad Ženske političke mreže i unaprijediti njihovu saradnju sa organizacijama civilnog društva, pri čemu je važno da se saradnja uspostavi kroz definisanje procedura za rješavanje žalbi i peticija.

Po pitanju implementacije, monitoringa i evaluacije date su sledeće preporuke:

- osnažiti kapacitete Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti kao odgovornog tijela za implementaciju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti;

- nastaviti sa edukacijama zaposlenih u svim relevantnim institucijama za realizaciju aktivnosti iz Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti, za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti u skladu sa Zakonom; posebno uključiti muškarce u obuke koje se sprovode; unaprijediti razumijevanja o važnosti koncepta rodne ravnopravnosti;

- u kontinuitetu podizati nivo informisanosti i razumijevanja zaposlenih u javnoj upravi o važnosti sprovođenja principa rodne ravnopravnosti kroz obuke;

- unaprijediti načine finansiranja kako bi efikasnost implementacije Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti bila sveobuhvatnija;

- uspostaviti monitoring sistem i sistem prikupljanja podataka o rezultatima iz Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i primjeni Zakona, sprovođenje obuke u cilju unapređenja izvještavanja kako bi se osigurao kvalitet, ali i efikasnost u radu, monitoringu i internoj evaluaciji.

Po pitanju društvene svijesti potrebno je:

- kontinuirano sprovođenje aktivnosti koje promovišu jednakost pred zakonom i ravnopravnost svih građana bez obzira na njihova lična svojstva;

- unaprijediti partnerstvo sa organizacijama civilnog društva i raditi zajednički na poboljšanju položaja žena i promovisanju rodne ravnopravnosti u društvu;

- sinhronizovati postojeće i planirane aktivnosti sa svim drugim akterima u društvu (mediji, organizacije civilnog društva, različite institucije i privatne inicijative), posebno u oblasti obrazovanja, kulture i novih medija;

- kontinuirano raditi na senzibilizaciji zaposlenih na svim nivoima uprave i nastavnog kadra na svim nivoima obrazovnog sistema, pri čemu je poseban akcenat potrebno staviti na rad sa vaspitno-obrazovnim ustanovama.

Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o ravnopravnosti polova u društvu urađen za Parlament Albanije predstavila je Mirela Arqimandriti, dok je Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o zaštiti od nasilja u porodici urađen za Parlament Federacije Bosne i Hercegovine predstavila Maida Čehajić Čampara.

Tokom druge panel diskusije predstavljeni su izvještaji o post-zakonodavnom nadzoru iz oblasti zaštite osoba sa invaliditetom: Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom- Skupština Crne Gore i Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru Zakona o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom- Narodna skupština Republike Srbije.

Imajući u vidu značaj sprovođenja zakona koji se tiču zaštite prava lica sa invaliditetom, kao i činjenicu da je u posljednjih deset godina, fokus rada Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore bio, između ostalog, na zaštiti prava djeteta i lica sa invaliditetom, Odbor je odlučio da se u okviru pilot projekta, u saradnji sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju, sprovede post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

U toku PLS procesa poseban akcenat bio je na sljedećim aspektima primjene Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom:

- analiziranje primjene člana 21 Zakona - diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja; određivanje stvarnog stanja sa stanovišta poštovanja prava lica, u konkretnom slučaju, djece sa invaliditetom na vaspitanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje;

- analiziranje u kojoj mjeri je licima sa invaliditetom omogućeno da - vrše izbor obrazovnog programa i upis, pristup i boravak u obrazovno-vaspitnoj ustanovi, u skladu sa njihovim mogućnostima; prate nastavu i da im se provjerava znanje, kao i da učestvuju u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima;

- vršenje nadzora - u kojoj mjeri i obimu se preduzimaju posebne mjere za uspostavljanje i pružanje individualizovane podrške za nesmetano praćenje nastave i provjeru znanja, kao i učešće u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, uključujući i učešće u vannastavnim aktivnostima i takmičenjima.

Proces post-zakonodavnog nadzora podrazumijevao je participativan i otvoren postupak konsultacija sa predstavnicima nadležnih državnih organa i nevladinih organizacija, što je doprinijelo kvalitetu ovog izvještaja. Na samom početku ovog procesa, na 54. sjednici Odbora za ljudska prava i slobode, 18. februara 2020. godine, održano je Konsultativno saslušanje predstavnika Ministarstva prosvjete, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva za ljudska i manjinska prava na temu: „Post-zakonodavni nadzor za Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom („Službeni list CG“, broj 35/15), sa akcentom na primjenu člana 21 ovog zakona, koji se odnosi na diskriminaciju u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja“. Konsultativno saslušanje je organizovano u cilju jačanja kapaciteta ovog skupštinskog odbora za sprovođenje post-zakonodavne kontrole zakona i politika koje regulišu ljudska prava i doprinosa prikupljanju informacija potrebnih za uspješnu realizaciju pilot- projekta. Ovom aktivnošću Odbor je doprinio ostvarivanju inicijalnih kontakata između predstavnika ključnih zainteresovanih strana, izabranih istraživača za sprovođenje pilot projekta i predstavnika Vestminsterske fondacije za demokratiju i omogućio ubrzanje aktivnosti planiranih u okviru pilot projekta post-zakonodavnog nadzora.

Finalni izvještaj koji su sačinili nezavisni eksperti Danijela Božović i Pavle Dimitrijević, angažovani od strane Vestminsterske fondacije za demokratiju, sadrži Preporuke koje se tiču pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti

građana, čijom bi implementacijom nadležni subjekti trebalo da doprinesu daljem unapređenju stanja u analiziranoj oblasti.

Izvještaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom predstavio je Pavle Dimitrijević. Predstavljajući ključne nalaze, Dimitrijević je saopštio da je uspostavljen relativno dobar zakonodavni okvir za zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom na svim nivoima i da ključni izazov nije u zakonima, nego u njihovoj primjeni i/ili često neposjedovanju dovoljno sredstava za njihovu implementaciju. Veliki izazov predstavlja sprovođenje mjera utvrđenih Strategijom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, jer je njeno sprovođenje na nivou lokalnih samouprava i dalje nedovoljno. Izazov predstavlja implementacija preporuka iz Analize usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, kao i kapaciteti relevantnih institucija i njihova saradnja i međusobna koordinacija. Neophodno je unapređivati kapacitete ključnih institucija za sprovođenje ovog Zakona - Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Potrebno je obezbijediti dovoljno sredstava iz budžeta za sprovođenje politike inkluzivnog obrazovanja na svim nivoima, jer u budžetima relevantnih državnih institucija često nema jasno opredijeljenih sredstava za sprovođenje zakona, politika i programa za ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom. Osobe sa invaliditetom i dalje predstavljaju jednu od najranjivijih kategorija društva koja se suočava sa brojnim problemima i preprekama u ostvarivanju prava i jednakosti. Istraživanja stavova javnog mnjenja, te nivoa svijesti o diskriminaciji i pojavama diskriminacije koje sprovodi Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, ali i druga istraživanja, pokazuju da su, prema mišljenju građana Crne Gore, lica sa invaliditetom i dalje u samom vrhu ljestvice diskriminiranih lica. Podsjetio je da se u Izvještaju o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda za 2019. godinu navodi da je broj postupaka u odnosu na prethodnu godinu porastao (2019. bilo je ukupno 24 pritužbe, dok je 2018. evidentirano 17 pritužbi), ali i dalje je evidentan veoma mali broj sudskih postupaka za zaštitu od diskriminacije po osnovu invaliditeta, što ukazuje na nedovoljan nivo poznavanja prava i mehanizama zaštite od diskriminacije pred nadležnim organima, posebno od strane diskriminiranih lica sa invaliditetom.

Iako je uočljiv jasan napredak u sprovođenju inkluzivnog obrazovanja, postoji mnogo prostora za unapređenje. Poseban izazov predstavlja činjenica da još uvijek nije uspostavljena jedinstvena baza podataka o djeci i odraslim licima sa invaliditetom u sistemu obrazovanja.

Ekspert Dimitrijević je saopštio da su uočili prisustvo mnogih faktora koji utiču da osobe sa invaliditetom budu izložene riziku da postanu žrtve diskriminacije u obrazovanju: neujednačen obuhvat djece sa smetnjama u razvoju u inkluzivnom obrazovanju, arhitektonska nepristupačnost obrazovnih objekata, neobezbjedenost prevoza do škole za djecu sa invaliditetom, neujednačena opremljenost obrazovnih ustanova, nedovoljna specijalizacija nastavnog osoblja, predrasude učenika prema licima sa invaliditetom i nedovoljna informisanost i motivisanost samih osoba sa invaliditetom da se uključe u obrazovni proces.

Identifikovani su problemi u primjeni Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, kao što su: problemi u radu Komisije za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u obrazovni sistem, manjkavosti u sistemu rane intervencije kod djece, sa izuzetkom u Podgorici, uloga asistenata u nastavi u praksi nije jasno definisana sa čestim slučajevima u kojima asistenti u nastavi pružaju druge usluge od zakonom propisanih, odsustvo korišćenja asistivnih tehnologija u obrazovnom procesu (pristupačnost literature), odsustvo standardizacije elektronskih dokumenata za osobe sa invaliditetom i nedostatak međusektorske i komunikacije na nacionalnom i lokalnom nivou.

Ekspert Dimitrijević je posebno ukazao na važnost preporuka datih u oblasti pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana kojima je ukazano da je potrebno:

- unaprijediti pravni i institucionalni okvir u smjeru pune primjene načela zabrane diskriminacije lica sa invaliditetom u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, na taj način što će se realizovati preporuke iz Analize usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom i u potpunosti implementirati zakoni u ovoj oblasti kako bi se uklonile moguće diskriminatorne procedure prilikom ostvarivanja prava na obrazovanje i razvio individualizovan pristup u procesu obrazovanja;

- unaprijediti sistem prikupljanja i razmjene informacija i podataka o broju lica sa invaliditetom, na taj način da se utvrdi tačan broj djece u sistemu i van sistema obrazovanja, odnosno da se razvije sveobuhvatna baza podataka o djeci i odraslim osobama sa invaliditetom u sistemu obrazovanja;

- poboljšati multisektorsku koordinaciju i komunikaciju svih institucija i organa u sistemu tako da ona bude funkcionalna i efikasna;

- preduzeti sve neophodne mjere kako bi osobe sa invaliditetom od najranijeg uzrasta imale nesmetan pristup školama/fakultetima, uz sprovođenje razumne adaptacije i pružanja potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije;

- unaprijediti sistem monitoringa i evaluacije kvaliteta pedagoških usluga, odnosno na koji način se izrađuju i sprovode individualni razvojno-obrazovni programi (IROP-i), kakav je kvalitet realizacije usvojenih programa i kako se vrši njihova evaluacija;

- obezbijediti uslove za sprovođenje predloženih obrazovnih programa na taj način da se riješi problem neprilagođenosti vaspitno-obrazovnih ustanova, nepostojanje opreme, udžbenika i nastavnih sredstava, kao i nedovoljno stručnog i obučenog kadra (npr. nedostatak asistenata u nastavi), te da se izbjegne problem "improvizacije" sa roditeljima i nastavnicima;

- unaprijediti rad komisija za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, na taj način da se standardizuje praksa i ujednače kriterijumi;

- obezbijediti dovoljno finansijskih resursa za sve planirane aktivnosti i mjere (raspodjela budžetskih sredstava za prava manjina uz planiranje međunarodne razvojne pomoći kroz programe podrške i razvojne projekte);

- preduzeti sve neophodne mjere kako bi nadarene osobe sa invaliditetom bile prepoznate u obrazovnom sistemu, uz sprovođenje svih mjera i aktivnosti i pružanje potrebne podrške u cilju obezbjeđivanja ravnopravnosti i potpune inkluzije u školskim takmičenjima;

- kontinuirano sprovođenje inkluzivne aktivnosti koje promovišu jednakost, različitost, nediskriminaciju (radionice, vršnjačko iskustvo i podrška i sl.) i

- kontinuirano raditi na senzibilizaciji nastavnog kadra, dok je neophodno poseban akcenat staviti na rad sa budućim nastavnim kadrom.

Izvjestaj o post-zakonodavnom nadzoru za Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom i Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom urađen na inicijativu Narodne skupštine Republike Srbije predstavio je ekspert Novak Pešić.

Tokom vebinara Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore je istaknut kao pozitivan primjer među odborima uključenim u HUGEN Mrežu s obzirom da je 21. januara 2021. organizovao sjednicu na kojoj je predstavljen Izvjestaj o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i da je povodom predstavljanja Izvjestaja sačinio Izvjestaj sa Zaključkom (u 19 tačaka). Takođe, pozitivnim je ocijenjeno što je Odbor za

ljudska prava i slobode planirao praćenje realizacije preporuka sadržanih u PLS izvještaju i Zaključka Odbora koje će biti realizovano organizovanjem kontrolnog saslušanja resornih ministara u IV kvartalu 2021. godine.

Član Odbora za ljudska prava i slobode i predstavnik Odbora u Upravljačkom odboru HUGEN Mreže dr Albin Čeman predstavio je učesnicima vebinara Zaključak sadržan u Izvještaju Odbora o Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom sa Treće sjednice održane 21. januara 2021. Naveo je da je Odbor za ljudska prava i slobode dostavio Zaključak: Vladi Crne Gore, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, na dalji postupak i Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Odboru za prosvjetu, nauku, kulturu i sport Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Kancelariji za evropske integracije, JU Resursni centar za obrazovanje i osposobljavanje „1. jun“, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju - Podgorica, JU Osnovna škola „21. maj“- Podgorica, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju - Kancelarija u Beogradu i ekspertima koji su sačinili Izvještaj, NVO “Građanska alijansa”, NVO Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju “Naša inicijativa”, NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore”, NVO “Savez slijepih Crne Gore” i Udruženju “Zračak nade”- Pljevlja, na upoznavanje. Naglasio je da će Odbor, u okviru kontrolne i nadzorne uloge, pratiti realizaciju Preporuka koje se tiču pravnog i institucionalnog okvira, implementacije, monitoringa, evaluacije i jačanja svijesti građana datih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i realizaciju ovog Zaključka Odbora i s tim u vezi, u skladu sa Planom aktivnosti za 2021. godinu, u IV kvartalu organizovati kontrolno saslušanje svih subjekata zaduženih za realizaciju navedenih Preporuka i Zaključka Odbora.

Na samom kraju, viši savjetnik za upravljanje u Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju Frenklin DeVrieze je naglasio da je impresioniran kvalitetom predstavljenih PLS izvještaja sačinjenih u regionu Zapadnog Balkana, bogatim nalazima i kvalitetom preporuka. Mišljenja je da se nakon objavljivanja PLS izvještaja izmjenom zakona može definisati obaveza vlade da podnosi Skupštini i odborima godišnje ili periodične izvještaje o implementaciji zakona i preporuka iz PLS izvještaja. Najavio je da će uskoro biti objavljena nova publikacija “Post-zakonodavni nadzor u parlamentima regiona Zapadnog Balkana”, čiji autori su Ivan Radojević i Frenklin DeVrieze, što je prvi regionalni izvještaj o ovoj pionirskoj praksi na Zapadnom Balkanu. Takođe, najavio je da će Institut za napredne pravne studije Univerziteta u Londonu u julu 2021. organizovati onlajn napredni kurs o post-zakonodavnom nadzoru o zakonima koji se tiču rodne ravnopravnosti, klimatskih promjena, zaštite životne sredine, borbe protiv korupcije i zakonodavstva koje važi u vanrednim situacijama.

SEKRETAR ODBORA

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović